חידת המלקומיה היפהפיה

אורי רוזנברג agron@netvision.net.il

-————————————-

תקציר: מסע מרתק בעקבות צמח המלקומיה היפהפיה – מברוך צ'יזיק (1922) אל ס. יזהר (1998), מן הצלבנים אל המצליבים ומן ה**מַלכמיה** אל ה**מרָסיה**.

==========

אתחיל בציטוט: "ודרך אגב, מי זה היה אותו המלקולם הזה שעשו פה ממנו פרח על שמו? סתם אנגלי אחד ג'ינג'י או לבקן גמור, מה פתאום גם הוא כאן נדחק הנה בין הנדחקים, מי קרא לו, מי המציא אותו, בא ברנש אחד מאיזה מקום שכוח אל, מעורפל ורטוב, ותפש לי את הפרח שלי, פה, בשדות השמש שלי, מי קרא לו, מה הוא עושה פה, או המרָזיה הזאת או המרסיה, שמן האדמות הקלות, שדווקא היא מכולן תיקרא היפהפיה, שהיא? איזה עולם." ציטוט זה לקוח מספרו של ס. יזהר (יזהר סמילנסקי) "**מלקומיה יפהפיה**", אשר יצא לאור לראשונה בשנת 1998. סיפור המסגרת בספר אוטוביוגראפי זה מתאר כיצד המחבר ונערה בשם שולה, יוצאים לשדה, ובעזרת מגדיר צמחי ארץ ישראל במהדורתו הראשונה (1931) מנסים למצוא, בין צמחי המצליבים, את צמח המלקומיה היפהפיה. את המלקומיה הם אינם מוצאים כמובן, אך למקרא הטקסט החידתי שלעיל עולות אצל הקוראים כמה שאלות:

מיהו מלקולם האנגלי?

כיצד הפכה המלקומיה היפהפיה ל**מָרָסְיָה יְפֵהפִיָה**?

מדוע מעניק ס. יזהר לספרו את שמו של צמח שאינו קיים במגדיר?

את התשובות (בחלקן) מצאתי כאשר גיליתי בירחון "**השדה**" משנת 1922 את רשימתו של ברוך צ'יזיק – "**מַלכֹמיה יפהפיה ושבולת-ארנב**".

[לחצו על התמונות להגדלה]

הַשָּׂדֶה

ירחון שפושי לשם החקלאי המצוייר

בעזרת כ"ר הועדה המרכזי של המפלגה הציונית

יוצא לאור

ע"י הוצאה המרכזי של הסתדרות הפועלים העברים בארץ

בפיקוח ועד פועלי פעלחיעקב.

חוברת ב'

ירחון ראשון המוקדש לחקלאה בארץ ובסוריה ו בפרט.

תל־אביב. תרפ"ג.

מַלְכֹּמִיָּה יַפְתְּיָה וְשַׁעֲלְתִּיאֲרְנְבִי.

(בעזרת כ"ר של תארן הראשון לתנועה הציונית)

שני הצמחים הנמצים תמיד בחלקי אדמות חול שבאזור הים התיכון, לצמח הראשון קוראים: מַלְכֹּמִי על שם הגנן מַלְם מַלְנֶם שחיבצ לאור בשנת 1731 קטלוג של צמחי הַמֶּמָה: את השנה השני מצנים בשם: שַׁעֲלְתִּיאֲרְנְבִי, כי תמידה הצמח רומה לזנב הארנבת. מן השם מַלְכֹּמִי יהדעים בעגות שני המינים: Malcomia maritima R. Br. (Julienae de Mahoni); Malcolmia bicolor, Boiss et Heldr. שמגדלים אותם בגנים הם בחור פֶּרַח (מַסְרִיחַ) לעתות ערבים. אחים הם למלכמיה יפתיה שגם היא יעלה לשעשע להבליח ה.

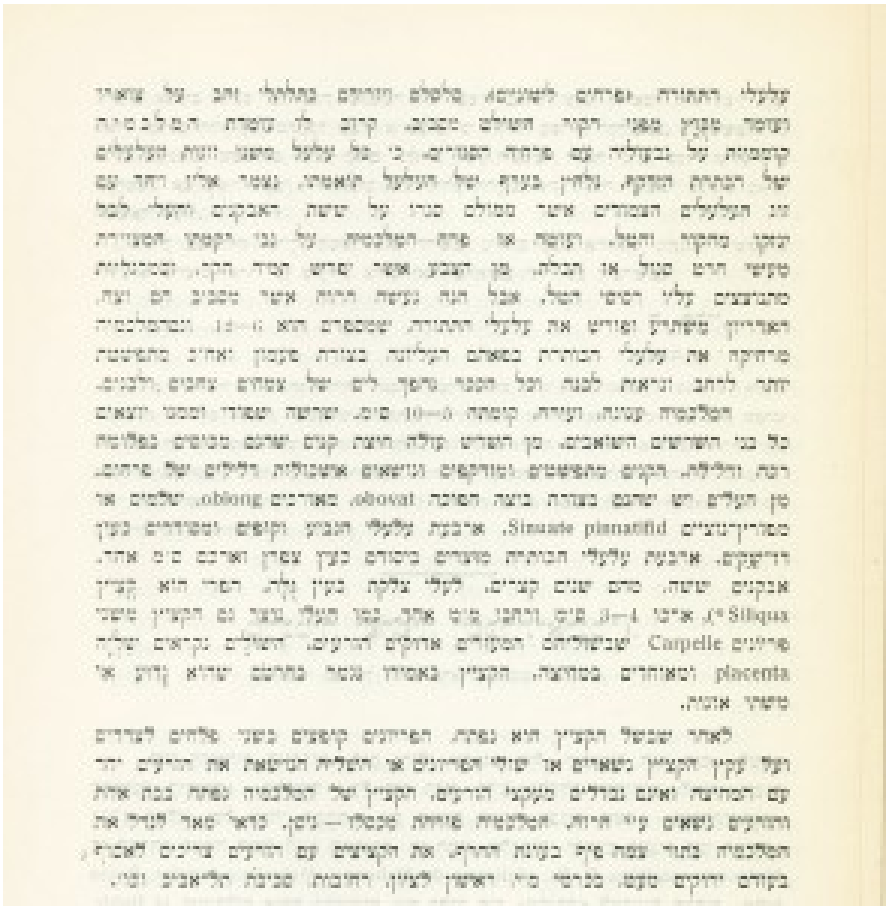
הצמח שעלתיארנבי הטוב זה מזמן אזרח בגנות ועגם בישיבת הקנים הטשטשים לנו.

Malcolmia (Malcomia) pulchella, D. C. — מַלְכֹּמִיָּה יַפְתְּיָה

Cruciferae הקליש משלבנים

בו נעבר בבואנו יחדו בעגות החרק, בשמל רבקי פריש עזתו על פני הארץ נראה את הסַנְסִנִּין יום סַבְרִין Senecio Vernalis שחשת את

) שמלתיארנבי לפי חשם הטוב בעגות שלחישמל.

בפתח הרשימה מתגלה לנו זהותו של אותו אנגלי – ויליאם מלקולם (William Malcolm) שעל שמו קרוי הסוג **מלקולמיה** (מלקומיה). מלקולם עבד ב-Kew Gardens, הגנים המלכותיים בלונדון ובשנת 1771 פרסם קטלוג של צמחי חממה. ברוך צ'יזיק מציע להפוך את צמח הבר **מלכמיה יפהפיה** *Malcolmia (Malcomia pulchella)* לצמח גינון. מעניין לראות שאת משפחת המצליבים (בשמה המדעי הקודם Cruciferae) הוא מכנה קלועים או צלבנים, וגם להכיר את שמותיהם של חלקי הצמח כפי שנקראו בזמנו (התרמיל נקרא כאן קציץ וקשוות התרמיל פריונים). אך יופייה של הרשימה טמון בסגנון הספרותי, המרכך ומעשיר את הדיווח המדעי. כותב צ'יזיק: "כי נעבר בכרמי יהודה בעונת החרף, כשטל הבקר פרוש עודנו על פני הארץ, נראה את האדריון (גם סביון) *Senecio Vernalis* שהטה את עלעלי התתורה (פרחים לשוניים), סלסלם ויורידם כתלתלי זהב על צוארו ועומד מכוץ מפני הקור השולט מסביב. קרוב לו עומדת המלכמיה קוממיות על גבעוליה עם פרחיה הסגורים. [...] ועוטה אז פרח המלכמיה על גבי רקמתו המצוירת מעשה חרט סגול או תכלת, מן הצבע אשר יפרש תמיד הקור, וכמרגליות מתנוצצים עליו רסיסי הטל."

וכעת אפשר לדלג שנית על פני 76 שנים אל ספרו של ס. יזהר, שיצא עם אהובתו לחפש את ה**מלקומיה היפהפיה**: "ומה כל כך מרגיז במלקולם? ללכת ולחפש ולמצוא

לבסוף איזה טיפש אחד אנגלי שבקושי מבטאים את שמו ושצריך לבלוע ל' אחת ולאנפף את השאר, מי קרא לו, למה צריך לוותר לו? למה נכנעו לו כולם, כל המגדירים המלומדים לאנגלי הקולוניאלי הפולש הכובש המסריח הזה? איך לא לכעוס? ולמה נתנו הסתומים האלה את היפהפיה למרסיה ההיא מן האדמות הקלות ואיפה המלקומיה שלנו מן הכבדות? מלקומיה, לילך ורוד. מצליבה להפליא, מן הכבדות, מן העשירות, מבנות הארץ היפות, ולא שום חרוקה, השד יחרוק אותם, מפני שמרזיה יש ויש, ומלקומיה אין ואין, ורק הזילפה הזאת מן החולות, היא המלכה לדעתם, והכל רק טעות, קומדיה של טעויות [...] לא. שום מלקומיה אין בעולם. יש רק מלקולמיה. ומלקולמיה לא צריך ולא רוצים. [...] ותראי גם איך כולם דומים: הצנון, והזאת המחרוזת המשונצת, ישנצוה השדים, והמרזיה שלהם, בת דודתה של המלקומיה שלנו, מפני שהן שלוש: החרוקה, האפריקנית, וההררית, שתי האחרונות אינן גדלות כאן, למזלנו, נשארת רק החרוקה, ימח שמה, זו שהם קוראים לה "**מלקולמיה חרוקה**", יחרוק להם בשניים, ושלא תתכן כלל, מה פתאום, ושכל אחד יכול לראות שזו לא תתכן ושזו רק טעות, טעות טעות, טעות, בני אדם, טעות, כל ילד יכול לראות, טעות, האדונים א. אייג ומ. זהרי המלומדים, וגם הגברת המלומדת נ. פיינברון, טעות טעות, טעיתם, טעות טעיתם במחילה, זאת לא זאת, כי הזאת היא המלקומיה היפהפיה, בפירוש, ותתקנו לכם שם במגדיר שלכם, בבקשה, ואל תשאירו את העולם בטעות." (יזהר, 1998, 176 – 177).

מרסיה יפהפיה, פרחים ופרות. צילום: אורי רוזנברג ©

יזהר מספר בדרכו המיוחדת את כל הסיפור. המין *Malcolmia pulchella* הועבר מן הסוג **מלקולמיה** אל הסוג **מרסיה** *Maresia* (כנראה כבר במגדיר הראשון בשנת 1931). המגדיר מציין ששני הסוגים נבדלים ביניהם בצלקת העלי הקטועה או מפורצת של המרסיה. אך יש גם הגורסים שיש לאחד את שני הסוגים לסוג אחד. ב"מגדיר חדש של צמחי ישראל" של זהרי (1989) מופיע משום מה המין **מרסיה זעירה** (*M. nana*) יחד עם מיני

ה**מלקולמיה**.

ס. יזהר מציג בספרו זה, בתיאור נפלא, את שיטת הגדרת הצמחים באמצעות המגדיר ואת אופייה הדיכוטומי, כמטפורה ליחסי גברים ונשים, מיניות ואהבה. (שם, 89). מגדיר הצמחים, נגדו הוא יוצא, מסמל את המוסכמות אותן הוא רוצה לנפץ. מומלץ לקרוא.

מרסיה יפהפיה, פרחים ופרות. צילום: אורי רוזנברג ©

לתמונות של מלקולמיה חרוקה

ספרות:

זהרי מ 1989 מגדיר חדש לצמחי ישראל, עם עובד.

סמילנסקי י 1998 מלקומיה יפהפיה, זמורה-ביתן, מוציאים לאור.

צ'יזיק ב 1922 מלכמיה יפהפיה ושבלת-ארנב, צמחי בר של הארץ הראוים להכנס לתרבות, השדה כרך ב', 163.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: רוזנברג, א. 2014. חידת המלקומיה היפהפיה, כתב-עת "כלנית" מספר 1.
https://www.kalanit.org.il/?p=1388

==========